

Sociale netværk og handicap

– netværksteori og netværksarbejde

Af Lise Bjerre

Sociale netværk og handicap

- netværksteori og netværksarbejde

Af Lise Bjerre

Sociale netværk og handicap

- netværksteori og netværksarbejde

Forfatter: Lise Bjerre

Udgiver: Servicestyrelsen

Oplag: 750

Udgave: 2. udgave

Foto: Projekt 'Sociale netværk og Handicap', 2004

Tegninger: Jesper Deleuran

Korrektur: Lone Holm Pedersen

Tryk og Layout: Glumsø Bogtrykkeri A/S

ISBN – trykt version: 978-87-92031-54-9

ISBN – elektronisk version: 978-87-92031-56-3

Udgivelsesår: 2008

INDHOLD

Forord	6
Indledning	8
Sociale netværk og handicap	13
Frivillige sociale netværk	15
Regelmæssighed i kontakten	19
Aktører og relationer	21
Et fælles tredje	29
Netværksarbejde	31
Ønsker til forandring i netværket	35
Mål og metoder	38
Skabe gode rammer for netværk	41
Redskabsark til brainstorm på netværksarbejde	43
At give støtte til sociale netværk	51
Støttepersoner som en del af netværket	57
Litteraturliste	61

Forord

Fysiske, kommunikative og sociale barrierer er medvirkende årsager til, at mange mennesker med handicap har mindre kontakt med familie og venner, står uden for arbejdsmarkedet og ikke kan deltage i det almindelige fritidsliv. Barrierer som gør det sværere at fastholde og udvide et socialt netværk.

Denne publikation er en af flere i en serie om 'Sociale netværk og handicap'. Publikationerne udspringer af et udviklingsarbejde i perioden 2003-2006 på botilbud for yngre fysisk handicappede. Arbejdet havde til formål at sætte fokus på metoder, der i højere grad gør det muligt at fastholde og udvikle sociale netværk for mennesker med handicap. Udviklingsarbejdet 'Sociale netværk og

handicap' var gennemført med støtte fra Socialministeriet.

Servicestyrelsen har valgt at relancere publikationerne, da der fortsat er behov for fokus på sociale netværk i støtten til mennesker med handicap og på metoder til det konkrete netværksarbejde. Nærværende publikation er blevet genoptrykt, mens resten af serien kan downloades på www.servicestyrelsen.dk i en ny udgave.

Denne publikation går i dybden med sociale netværk som mål for socialt arbejde. Først en kort præsentation af teori om sociale netværk og viden om de særlige udfordringer et handicap giver. Herefter sættes fokus

på netværksarbejde - Hvad er det? Hvordan kommer man i gang? Afslutningsvis diskuteres rollen som hjælpeperson for mennesker med handicap, der har behov for støtte til sociale netværk.

God læselyst!

Thomas Gruber,
Chef for Handicapenheden
Servicestyrelsen, 2008

De andre publikationer introducerer til temaerne:

- Mit sociale netværk ...
- om mål for netværksarbejde og handicap
- Når jeg kommunikerer ...
- om kommunikation, sociale netværk og handicap
- Gamle og nye netværk
- om pårørende, venner og handicap
- Aktiv deltager i fællesskabet
- om initiativ, sociale kompetencer og handicap

Indledning

Lars er svært fysisk handicappet. Han har brug for hjælp til at kommunikere med andre og bevæge sig uden for hjemmet. Han er samtidig en meget social person og vil gerne lære nogle af dem fra sit aktivitetstilbud bedre at kende. Eksempelvis ved at besøge dem privat i weekenderne. Men Lars kan ikke tage kontakten selv og kan heller ikke helt overskue, hvordan det kan lade sig gøre med transport og ledsagelse, som er nødvendigt for ham.

For Lars er det svært at udvikle bekendtskab til andre mennesker. Det kræver nemlig, at der er nogen, der hjælper ham med at kommunikere og komme uden for sin dør. Og før det kan ske, skal Lars have forklaret en støtteperson, hvad det er, han gerne vil. Dette kan være en udfordring i sig selv.

Denne bog handler om netværksarbejde med mennesker med handicap og de særlige be-

tingelser for et socialt netværk, de lever med. Herunder behovet for støtte til at fastholde og udvide et socialt netværk.

Alle mennesker har brug for sociale relationer. Faktisk kan man dø af ikke at have et socialt netværk. Flere undersøgelser peger på en tæt sammenhæng mellem menneskelig sundhed og velvære og det at have kontakt til andre mennesker. Et socialt netværk giver omsorg og udgør et socialt sikkerhedsnet. Et socialt netværk giver tilhørsforhold og dermed social integration. Man oplever at have værdi for andre ved at give og modtage. Et netværk giver også adgang til indflydelse, eksempelvis når man kender 'de rigtige mennesker', og adgang til nye kontakter som venners venner. Jo større netværk, jo bedre adgang til nye netværk. Med andre ord er sociale relationer en væsentlig del af det at være menneske.

Vi har alle forskellige betingelser for at have et socialt netværk. Mange mennesker med handicap oplever særlige barrierer for at fastholde og få nye sociale netværk. Barrierer der opstår i samspillet mellem den enkeltes funktionsnedsættelse, og de muligheder omgivelserne tilbyder for at kompensere for funktionsnedsættelsen.

I omgivelserne er dårlig tilgængelighed årsag til, at mange mennesker med handicap har færre muligheder for eksempelvis at komme på arbejdsmarkedet eller til aktiviteter i forenings- og kulturlivet. Steder hvor man almindeligvis møder nye mennesker og etablerer nye sociale netværk. Tilgængeligheden handler både om fysiske barrierer som fx trapper og smalle døre, så en kørestolsbruger ikke kan komme ind. Om kommunikative barrierer, som manglende tolk eller kommunikationshjælpemidler, så man ikke kan blive forstået eller gøre sig forståelig. Og om sociale barrierer som usikkerhed eller andres fordomme over for mennesker med handicap.

En funktionsnedsættelse kan samtidig påvirke personlige kompetencer som overblik, planlægning, genkendelse, at kunne tage kontakt mm. Måske fordi man husker dårligt eller er meget træt. Kompetencer der er vigtige for at fastholde og udvide sit sociale netværk.

Når et handicap fremstår som en væsentlig årsag til, at den enkelte har færre muligheder for at fastholde og udvide sit netværk, har samfundet et ansvar for at yde handicap-kompenserende støtte. For mon ikke Lars ville besøge nogle fra aktivitetstilbuddet, hvis han fik lidt hjælp til spørge dem og planlægge det? Kompenserende støtte handler både om forbedret tilgængelighed, adgang til hjælpemidler, transport og ledsagelse, men også støttepersoners tid og evne til at hjælpe og forstå på den ønskede måde. Og jo mere afhængig man er af andre mennesker og støtte i hverdagen, jo større betydning får de forudsætninger, omgivelserne tilbyder, for muligheden for et socialt netværk.

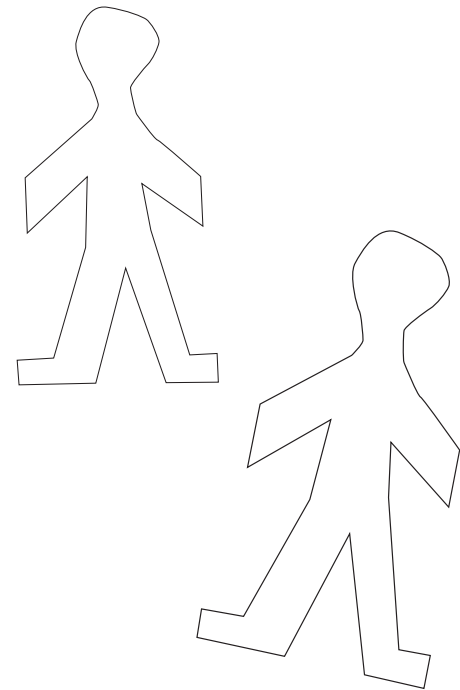

Faktum er, at mennesker med handicap ofte har et ringe netværk eller et netværk udelukkende bestående af støttepersoner og evt. andre beboere. For et handicap påvirker adgangen til netværk.

Vi ved, at mennesker der bliver ramt af en alvorlig sygdom eller et handicap, har svært ved at fastholde deres netværk, ligesom netværket kan finde det svært at håndtere de ændrede vilkår. Vi ved, at mennesker med handicap har færre muligheder for at deltage i samfundets almindelige netværkskabende aktiviteter som arbejde, fritidsaktiviteter, kulturaktiviteter osv. Vi ved, at for mange mennesker med handicap vil det kræve noget ekstra at tage kontakt til andre mennesker - det være sig mod, hjælpemidler eller støtte. Og når man er afhængig af andres hjælp og måske bor under institutionslignende forhold, er støtten ofte begrænset af støttepersoners tid, ressourcer og vagtplaner.

Derfor er der behov for et øget fokus på, hvordan man kan støtte fastholdelsen og udviklingen af sociale netværk for mennesker med handicap.

Kilde: Nielsen 2004, Ringsby 2002, Hildebrandt-Eriksen 1997, Hansen 2002, Fyrand 1994.

Sociale netværk og handicap

Når jeg tænker på mit sociale netværk, er det mennesker, jeg ser. Mennesker der betyder noget for mig. Mennesker der hjælper mig. Dem jeg inviterer med til min fødselsdag osv. Men forskellige mennesker vil give forskellige svar på, hvem man anser som sit sociale netværk. Nogen vil tænke kollegaer med i deres sociale netværk, mens andre vil afgrænse det til familie og nære venner. Samtidig afhænger det også af, hvordan man spørger. Eksempelvis kan der være stor forskel på svaret, hvis man

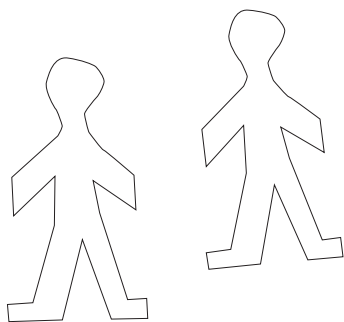
spørger efter dem, der er betydningsfulde, eller dem man ser tit.

En definition på sociale netværk er (Fyrand 1994):

”Sociale netværk består af uformelle relationer mellem mennesker som samhandler mere eller mindre regelmæssigt med hinanden.”

Psykolog A. Finset

Ud af definitionen kan læses fire kendetegn ved sociale netværk. For det første er sociale netværk uformelle, som også kan forstås som private og frivillige. De er ikke styret af kontrakter eller regler, som i en formel organisation, eksempelvis ved et ansættelsesforhold eller en forretningsforbindelse. Det er nogen, man selv har valgt,

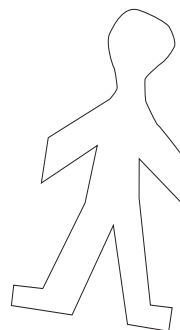

fordi man kan lide dem. For det andet er der et tidsperspektiv forbundet med sociale netværk. Der skal være en form for regelmæssighed forbundet med relationen. Det betyder, at manden, du tilfældigt møder i svingdøren til indkøbscentret eller til en konference, ikke kan forstås som et socialt netværk. For det tredje består sociale netværk af grupper af mennesker, og de forhold de har til hinanden. I dit sociale netværk er der måske dine forældre, som du har ét forhold til, dine sportskammerater, som du har et andet forhold til og gamle venner, som du har et helt tredje forhold til. Man kan med andre ord sige, at et socialt netværk består af en mængde aktører og en mængde relationer. For det fjerde er der det kendetegn, at man samhandler. At samhandle kan forstås som, at man er fælles om noget – man har noget sammen. Det kan eksempelvis være en fælles interesse, et familiebånd eller at man taler godt sammen om det at være

forælder. Dette noget, der forbinder personer, kaldes også det fælles tredje.

Frivilligheden, regelmæssigheden, aktører og relationer samt det fælles tredje er overskrifter for den følgende korte introduktion til teori om sociale netværk og handicap. Introduktionen er tænkt som et bidrag til refleksion i netværksarbejdet og som hjælp til at få et billede af indholdet af et netværk.

Når du læser, prøv da at tænke på dit eget netværk eller netværket for den person, du skal støtte. Der er som afslutning på hvert afsnit nogle spørgsmål, du kan bruge til refleksion selv – eller sammen med dine kollegaer.

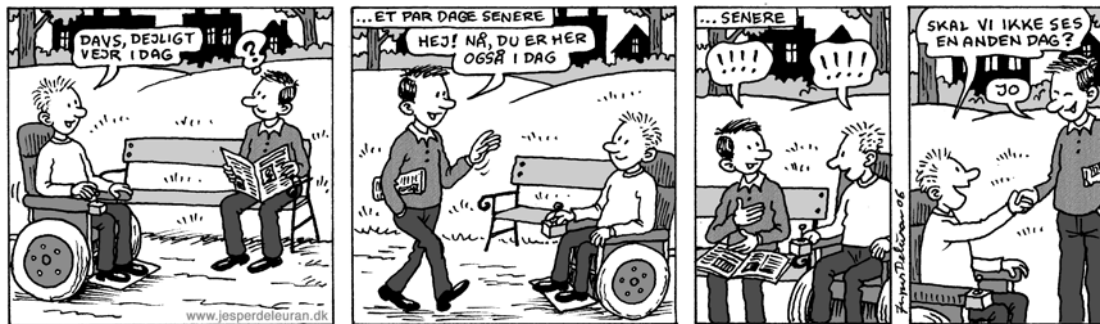

Frivillige sociale netværk

Lars tilbringer dagtimerne i aktivitetstilbudet, mens aftenene oftest tilbringes sammen med de andre beboere i det bofællesskab, hvor han bor. Mange af dem er han også sammen med i aktivitetstilbuddet. Lars har ikke selv valgt dem, han bor med, og de siger ham ikke så meget. Derfor vil han gerne have mere kontakt med de andre brugere i aktivitetstilbuddet, som enten bor i egen lejlighed eller i andre bofællesskaber.

At sociale netværk er frivillige betyder grundlæggende, at man skal ville den anden

– at der er et personligt ønske om at få eller fastholde en kontakt. For sociale relationer er et tilvalg. Det starter med, at vi får en anledning til at møde nogen, eksempelvis fordi vi bruger den samme park. Der taler vi lidt sammen og udvikler kendskabet til hinanden. Ønsker vi at lære personen bedre at kende, inviterer vi måske personen ud. Synes vi ikke, personen er noget særligt, lader vi det blive ved den ene snak og måske et nik, når man mødes. Med andre ord laver vi et til- eller fravalg af yderligere kontakt. På den måde er sociale netværk frivillige.

For mennesker med handicap er betingelserne for sociale til- og fravalg ofte præget af få aktivitetstilbud at vælge imellem og manglen på adgang til steder, hvor man naturligt møder andre mennesker. Det mindsker antallet af potentielle kontakter og anledninger. Hvor mange nye mennesker møder Lars eksempelvis i sin hverdag?

Men også anderledes kommunikationsformer, fordomme, usikkerhed eller manglende forventninger til fællesskab kan være barrierer for anledninger til kontakt. Når man lærer nye mennesker at kende, er det første

spørgsmål ofte, ”Nå, hvad laver du så?” Underforstået arbejder med. Det spørgsmål vil mange afstå fra at stille, hvis personen er handicappet, og hvad skal indgangsvinklen så være? Hvad har jeg lige til fælles med en handicappet? Det er derfor en væsentlig udfordring at gøre omgivelserne mere tilgængelige og skabe naturlige anledninger til at tage kontakt til og for mennesker med handicap.

Familie er et eksempel på socialt netværk, som man ikke selv har valgt, og som derfor i princippet ikke kan opfattes som frivillige.

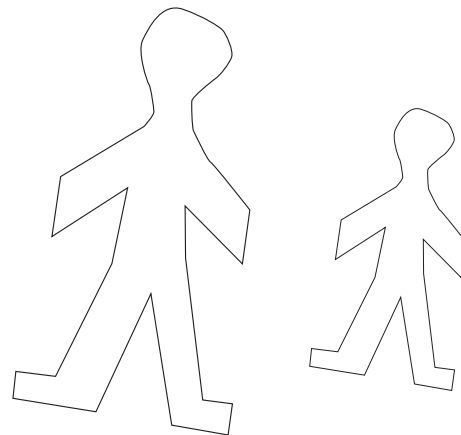

De er der ligeegyldigt hvad og er ofte en vigtig del af det sociale netværk. Netop fordi de er der! Hvordan man ønsker kontakten til sin familie er dog stadig et valg, man foretager.

For mange mennesker med handicap er der flere mennesker, det kan være svært at vælge fra. Støttepersoner er en nødvendig del af hverdagen, om man ønsker det eller ej. Og indflydelsen på hvem, der skal hjælpe én, er ofte begrænset. Hvis man bor i et kollektivt botilbud, er de andre beboere sjældent nogen, man selv har valgt. Og de kan være svære at vælge fra, fordi muligheden for at flytte til en anden bolig er begrænset pga. få boliger til handicappede. At fastholde frivilligheden i disse relationer består i at påvirke, hvilken form for relation til disse mennesker man ønsker. Ønsker man eksempelvis, at støttepersoner kun skal virke som hjælpere, eller ønsker man også en social relation?

I arbejdet med sociale netværk betyder det frivillige, at ønsker, fra den det handler om,

er udgangspunktet. Hvis arbejdet ikke udspringer af den enkeltes ønske til en relation, er chancen for, at det sociale netværk bliver til virkelighed, ganske lille. At sikre dette udgangspunkt kan være en svær udfordring, hvis personen har svært ved huske eller tænke ud i fremtiden. Eller måske har levet et institutionaliseret liv og ikke er vant til at sætte ord på drømme og håb. Disse mennesker har brug for særlig støtte til overhovedet at få udtrykt ønsker.

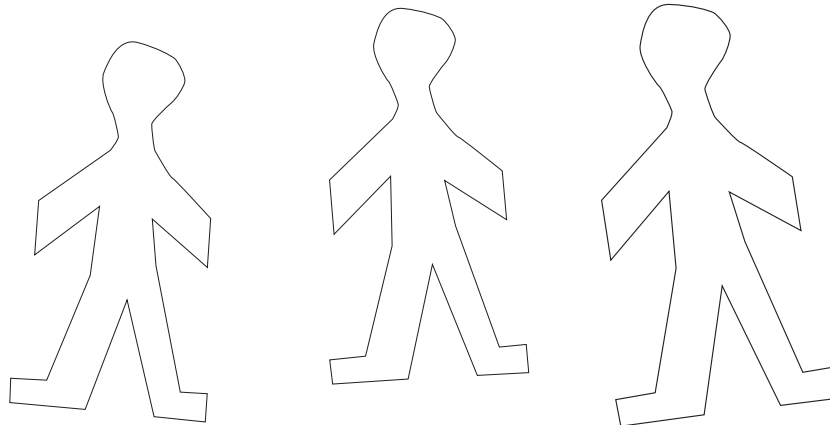

Netværksarbejde har et iboende dilemma netop i forhold til frivilligheden. For kan man på den ene side målrettet skabe/styrke sociale relationer mellem mennesker og samtidig fastholde, at relationen er frivillig? Svaret må være nej, da det i sidste ende afhænger af kemi mellem mennesker. Og kemien er svær at styre. Men man kan styrke mulighederne for møder og anledninger til kontakt og styrke den enkeltes mulighed for at indgå i et socialt netværk. Både i forhold til individuelle kompetencer og fællesskabets rummelighed.

? Hvor mange personer i dit sociale netværk har du selv valgt? Hvor mange ikke?

? Tænk på et menneske med handicap du kender, hvor mange personer i hans/hendes netværk er selvvalgte?

Regelmæssighed i kontakten

Lars får besøg af sine forældre ca. en gang om måneden. Det er den eneste kontakt, han har med dem, da han ikke kan ringe fra en almindelig telefon og ikke har adgang til e-mail. Og Lars kan som kørestolsbruger ikke besøge dem i deres hjem, da han hverken kan komme ind eller omkring i deres hus. Nogle få gange har hans forældre inviteret ham i byen. Men altid har det været svært at finde en restaurant, hvor han både kan komme ind og på toilettet.

regelmæssig kontakt til sit netværk. Spontanitet er en mangelvare for meget hjælpeafhængige, fordi det kræver planlægning at komme ud af døren. Noget der også sætter begrænsninger for spontane initiativer fra netværket. Og mange vil som Lars også have problemer med at besøge sit netværk pga. den fysiske tilgængelighed. Tænk selv på, hvor mange du kender, der lever i en bolig, hvor en kørestolsbruger kan komme ind?

Regelmæssighed i kontakten kan være en særlig udfordring for mennesker med handicap. Som det gælder for Lars, kan adgangen til kommunikationsmidler, vi almindeligvis vedligeholder kontakter med fx telefon og e-mail, være begrænset pga. fysiske, kommunikative og/eller kognitive funktionsnedsættelser. Også dårlig fysisk tilgængelighed og adgangen til transport og ledsagelse påvirker

Lars' nabo, Per, har meget svært ved at huske. Så når hans familie kommer på besøg, kan han sjældent huske, hvad de har lavet sammen sidst, eller hvad han selv har lavet i løbet af ugen. Familien synes, det er svært at holde samtalen i gang og er i tvivl, om Per sætter pris på deres initiativer.

En funktionsnedsættelse kan betyde, at det er svært for personen at tage initiativer over for netværket, at planlægge eller at huske aftaler. Og når initiativet kun går den ene vej, som i Pers tilfælde, er der en nærliggende risiko for, at netværket til sidst opgiver at holde kontakten. I sådanne tilfælde er en kompenserende støtte altafgørende. Og det kan selvsagt også være at kompensere for manglende initiativ og hjælpe kontakten på vej.

For personer med hukommelseshandicap, eksempelvis pga. en hjerneskade, kan det at huske netværket, eller dem man var sammen med for bare to minutter siden, være

svært. For denne gruppe af mennesker er fastholdelsen af minder og livshistorien en væsentlig del af støtteopgaven for at fastholde en regelmæssig kontakt. Samtidig kræver det en erkendelse af, at netværk for nogle af disse personer må forstås som en mere flygtig her og nu-oplevelse for den enkelte. En netværksoplevelse som ikke er bundet op på genkendelighed, men måske en oplevelse af fællesskab eller nærvær fra en anden person. Og det gør ikke netværket mindre vigtigt – oplevelsen er værdifuld i sig selv!

? Hvordan vedligeholder du kontakten med dit netværk?

? Tænk på et menneske med handicap, du kender, hvordan vedligeholder han/hun kontakten med sit netværk?

Aktører og relationer

Lars har en gammel skolekammerat, som indimellem skriver til ham. Lars svarer altid på brevene med hjælp fra sine støttepersoner. Kontakten betyder meget for Lars, fordi de sammen mindes 'gamle' dage, og fordi det er rart at have en jævnaldrende at dele livserfaringer med. Vennens breve giver Lars andre input, end dem han ellers får i hverdagen. Her er de fleste af hans kontakter personer med tilknytning til bo- eller aktivitetstilbuddet.

Et stort netværk er ikke nødvendigvis udtryk for et godt netværk. Men en påstand her er, at forskellige typer af aktører og relationer giver noget forskelligt igen til den, det handler om. Eksempelvis fungerer nogen som sikkerhedsnet, andre som en bytterelation, hvor man giver og får noget igen, og endnu andre som ressource for nye netværk. At have forskellige typer af aktører og rela-

tioner i sit netværk er derfor en kvalitet og ressource. Netværket dækker derved mange forskellige behov, hvilket forskningen har vist har stor betydning for menneskeligt velvære og sundhed (Fyrand 1994).

I det følgende præsenteres du for forskellige måder at beskrive aktører og relationer i ens sociale netværk på. Beskrivelserne kan anvendes, fx når man vil skabe sig et billede

www.jesperdeltagere.dk

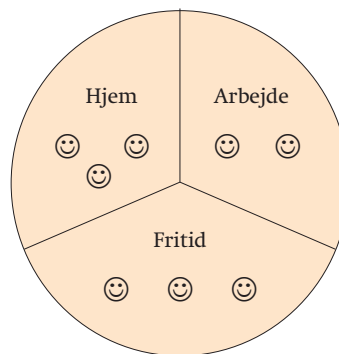
af en persons eksisterende netværk og muligheder for ændringer. Beskrivelserne kan ofte bruges til at få øje på særlige karakteristika eller 'huller' i ens netværk. En øjenåbner som kan være udgangspunkt for en snak om ønsker til ændringer i netværket. Hvis man eksempelvis laver en beskrivelse af aktørerne i Lars' netværk, vil man få øje på, at han har kontakt til få mennesker uden for botilbuddets rammer, hvorfor det er oplagt, at hans ønsker til forandringer er rettet mod at udvide kontakten til personer uden for botilbuddet.

Aktører

En traditionel opdeling af aktører i netværket er at skelne mellem personer i netværket fra tre forskellige sfærer i hverdagslivet, nemlig:

- Hjem/familie
- Arbejde
- Fritid

Hvor kender man de forskellige aktører i netværket fra? For mennesker med handi-

cap er opdelingen i de forskellige sfærer ikke altid lige skarp, fordi arbejde og fritid måske foregår samme sted, som man bor eller sammen med dem, som man bor med. For andre vil der næsten kun være familie i netværket. Men netop derfor kan opdelingen være en tankevækkende øvelse i sig selv. For hvad er grunden til, at netværket ser sådan ud, og hvad skal der til for at gøre det anderledes?

Når der er tale om mennesker med handicap skelner man ofte mellem handicappede og ikke-handicappede personer i netværket. I

netværksarbejde med mennesker med handicap kan der være en tendens til at orientere sig mod andre handicappede, til trods for at mange ønsker sig ikke-handicappede venner. Det kan der være mange grunde til, personaleressourcer og opgavens uoverskuelighed er sikkert en væsentlig del. Men faktum er, at der stadig ligger en kæmpe udfordring i at inkludere handicappede i samfundet generelt.

Lars' hjem er præget af, at der også er personale til stede. Hverdagen skal hænge sammen med personalets arbejdsplaner, og der er en klar rollefordeling. Rollefordelingen kommer til udtryk i de daglige rutiner, hvor personalet vækker Lars, de køber ind og laver Lars' mad, og de hjælper Lars på toilettet. Når Lars tager med sin ledsager i byen, er det anderledes. Her besøger han de butikker, han får lyst til, og oftest besøger han også cafeen 'Pinden', hvor han er blevet en af stamgæsterne.

Vi møder forskellige typer aktører i de sociale rum, vi færdes i. Og en anden måde at kikke på aktører i netværket på er at opdele dem i de sociale rum, vi mødes med dem i. De sociale rum kan opdeles i fire.

- 1) Det private rum
- 2) Det halv-private rum
- 3) Det halv-offentlige rum
- 4) Det offentlige rum

Det private rum er egen bolig, og det sted hvor der ofte kommer familie og venner - og for mennesker med handicap også støttepersoner. Det halv-private rum er fællesarealer tilhørende boligen, og som man deler med bestemte andre. Det vil være ens naboer, og andre beboere i et botilbud. Det halv-offentlige rum er offentlige steder med begrænset adgang pga. åbningstider, entre eller medlemskab. Det kan være butikker, teatre, værtshuse, foreninger mm. Det er steder, hvor man kan møde nye mennesker og mødes med andre, der har samme interesse

Private rum 😊 😊

- Egen bolig
- Ex. lejlighed, hus, værelse

Halv-offentlige rum 😊 😊 😊

- Offentlige steder med begrænset adgang pga. åbningstider, entrébetaling, medlemskab.
- Ex. teatre, foreninger, butikker, værtshuse mm.

Halvprivate rum 😊 😊 😊

- Fællesarealer tilhørende boligen
- Rum man deler med bestemte andre
- Ex. gårdhave, fælleskøkken, indgangsarealer

Offentlige rum 😊

- Offentlige rum med ubegrænset adgang.
- Ex. parker, gågader, pladser

som én selv. Det offentlige rum er offentlige parker, gågader, torve osv., hvor der er ubegrænset adgang. Her kan man gå og komme frit, bare se på mennesker eller finde anledninger til at tage kontakt, fx ved at tale med manden på bænken eller vise vej for folk.

Det private og halv-private rum er kendetegnet ved tryghed og kendte nære relationer. I botilbud for mennesker med handicap er de private rum også kendetegnet ved at være rammen for støtten i hverdagen med definerede roller som bruger og personale. For mennesker med handicap vil en stor del af netværket ofte befinde sig i de private rum, og meget af det netværksarbejde, der laves i dag, foregår også her. Eksempelvis når der sættes fokus på samværet med de andre beboere eller familiens besøg i botilbuddet. Aktørerne i de private rum er det lettest tilgængelige potentiale for netværksarbejde, og det man kender. Det er knapt så ressourcerelevende for både den, det handler om, og støttepersoner, idet man ikke skal tænke

på ledsagelse, transport eller personalekoordinering for at opsøge netværket.

De offentlige rum er kendetegnet ved mange forskellige indtryk, man kan spejle sig i, og muligheden for at blive genkendt og genkende, fx som når Lars bliver genkendt på cafeen. Noget der giver følelsen af at høre til. De offentlige rum kan forstås som frie rum, hvor ens rolle ikke på forhånd er defineret som beboer, bruger eller datter. Derimod er der mulighed for at tage en anden rolle og få nye erfaringer. Det er ofte uregulerede rum i modsætning til hverdagen i de private rum med dets rutiner, ritualer og regler. For mennesker med handicap kan der være en tendens til, at netværksarbejde i mindre grad retter sig mod de offentlige rum. Udover at de private rum er lettere tilgængelige, kan det også skyldes, at støttepersoner eller familien stiller spørgsmålstejn ved, om personen kan klare sig "derude" og derfor i stedet for en succes vil opleve nederlag. Der er dog ingen tvivl om, at der i det offentlige rum er

potentiale for nogle andre typer af netværk, andre input, nye roller og dermed også for udvikling af personen.

? Hvor mange af personerne i dit sociale netværk er familie? Fra arbejdslivet? Fra dit fritidsliv?

? Hvor mange mennesker med/uden handicap er der i dit netværk?

? Hvem i dit sociale netværk er du i kontakt med i de private rum? I de offentlige rum?

? Ser du nogen tendenser?

? Tænk på et menneske med handicap, du kender. Hvordan vil det se ud for ham/hende?

Relationer

Lars har tre personer, der betyder meget for ham. Hans far og mor samt hans kontaktperson Helle. Det er dem, han kan lide at tale med, når han er ked af det. Men Lars kunne også godt tænke sig en kæreste eller en nær ven at dele tanker og følelser med. En person, som han er ligeværdig med, og som også har brug for ham.

En enkel opdeling af typer af relationer er at skelne mellem stærke og svage bånd. Stærke bånd er de relationer, vi regner som tætte på os, fx nær familie og nære venner. Det er relationer, der involverer følelser og er vedvarende og forpligtende. Ofte er der få af dem i netværket. De forpligter og kræver pleje. Stærke bånd er vigtige for den personlige tryghed, men kan samtidig også være kontrollerende og lukkede. Svage bånd er de mere løse relationer – bekendte, naboen, viceværtten, deltagerne på engelskholdet. De er karakteriseret ved at være åbne og uforpligtende, men kan derfor også være flyg-

tige. Svage bånd er vigtige for adgang til information og nye netværk. De har betydning for ens trivsel, oplevelse af tilhørsforhold og social tryghed.

I arbejdet med sociale netværk og mennesker med handicap har der været størst fokus på de stærke bånd, eksempelvis fastholdelse af kontakt til familie, når man flytter i et bopæl. Men betydningen af svage bånd må

Stærke bånd

- Nære intime relationer
- Varige og forpligtende
- Ex. nær familie og nære venner

Svage bånd

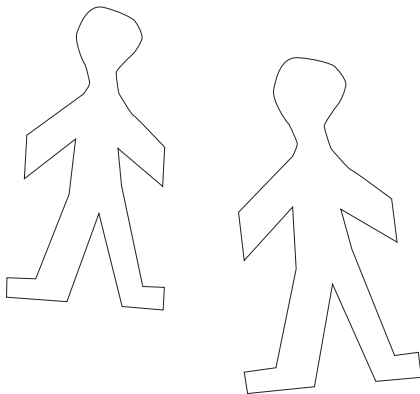
- Løse relationer
- Åbne og uforpligtende
- Flygtige
- Ex. bekendte, naboen, klassekammerater

ikke underkendes. Forskning i sociale relationer og handicap viser, at fordi svage bånd er uforpligtende og umiddelbart tilgængelige, er de lettere at få også for anderledes mennesker. Det kan være snakken med pølsemænd tæt på, hvor man bor, værtshusfællesskabet eller buschaufføren der kender én (Ringsby 2003).

Graden af gensidighed i relationen er en anden måde at beskrive netværket på. Gensidighed forholder sig til det, man hver især får ud af relationen. Det kan være, at den anden er god til at hjælpe, når bilen giver problemer, eller god at snakke med, når

man er ked af det, eller måske god at gå i biografen med. Hvis relationen skal vare ved, er det vigtigt, at begge får noget ud af den relation, man har. Det er dog ikke ensbetydende med, at det, man giver, skal være det samme, som det man får igen. I en hjælpe- eller omsorgssituation kan glæden ved at hjælpe være nok i sig selv, fordi man oplever, at den anden sætter pris på hjælpen. Det vigtige er, at begge bidrager til relationen, og derfor at omsorgsmotageren anerkender den andens hjælp og viser sin glæde eller taknemmelighed. Hvis det ikke sker, kan der opstå en ubalance i relationen, hvor den ene giver mere end den anden, og der sker ændringer i status og magt mellem parterne. At arbejde på at gøre relationer mere gensidige understøtter derfor varigheden i kontakten.

Mange mennesker med handicap får ofte rollen som omsorgstager og sjældent omsorgsgiver. Også i forholdet til familien. I det hele taget kan det være svært for handicappede at komme i giver-rollen, fordi et handi-

cap forbindes med noget skrøbeligt. Det kan være svært at få øje på ressourcerne hos den enkelte, og hvad man har til fælles. Hvad kan ham uden verbalt sprog i kørestolen lige bidrage med til vores forening? Hvis sådanne holdninger skal ændres, er det vigtigt at synliggøre det, som ikke handler om funktionsnedsættelsen hos den enkelte, men alle de mange andre facetter af det menneske, man står overfor. Den pågældendes interesser, holdninger, kompetencer og følelser. Alle har noget at bidrage med til andre og en væsentlig støtteopgave i forhold til mennesker med handicap er netop at synliggøre dette, både over for personen selv og omgivelserne.

? Hvem i dit netværk er du forbundet med af et stærkt bånd? Et svagt bånd?

? Hvem er der flest af?

? Hvilken form for gensidighed er der i dine forskellige relationer? Er der nogen i dit netværk, hvor der ikke er gensidighed i relationen?

? Tænk på et menneske med handicap, du kender. Hvordan vil det se ud for ham/hende?

Et fælles tredje

Når Lars virkelig drømmer, forestiller han sig, at Hans fra aktivitetstilbuddet og han sammen kan finde en forening og dyrke deres fælles interesse for kortspil. Men hvordan det skal lade sig gøre i praksis, kan han ikke helt forestille sig. Er der overhovedet nogen foreninger, der er tilgængelige for en kørestolsbruger? Og mon de vil være velkomne?

At have noget sammen eller være sammen om noget er væsentligt i et socialt netværk. Dette noget – det fælles tredje - man har sammen, kan være meget forskelligt, alt afhængig af typer af aktører og relationer. Eksempelvis vil en del af ens netværk være nogen, man deler en fælles interesse med, andre har man et fagligt fællesskab med og endnu andre et følelsesmæssigt fællesskab.

Mulighederne for at indgå i interessefællesskaber eller faglige fællesskaber er ofte ringere for mennesker med handicap end

for resten af befolkningen. Bl.a. på grund af manglen på tilgængelighed til forenings- og kulturliv. Og et liv i et botilbud kan betyde et begrænset antal af indtryk i hverdagen og dermed mindre at byde ind med i en samtale. For mange betyder det, at det ofte bliver handicappet, der er det noget, man er sammen om. Det er funktionsnedsættelsen, det at leve med et handicap eller støtten, der er omdrejningspunktet for samværet. Heri ligger en udfordring for netværksarbejde med mennesker med handicap. At være sammen om noget andet end handicappet kræver et liv med indhold og udvikling, men sandelig også at gøre samfundet mere tilgængeligt for mennesker med handicap.

? Hvad har du sammen med de forskellige mennesker i dit sociale netværk?

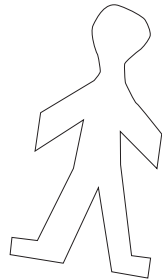
? Tænk på et menneske med handicap, du kender. Hvordan ser det ud for ham/hende?

Netværksarbejde

”Vi skal alle arbejde med vores relationer til andre”. Sådan formulerede en støtteperson sig om netværksarbejde. For som mennesker forholder vi os til vores netværk. Vi tager initiativer for at vedligeholde vores netværk, fx ved at invitere på middag. Vi tager det op, når relationer bliver svære, fx når forældre går lidt for tæt på. Og vi opsøger nye steder og nye mennesker for at udvide vores netværk, fx ved at starte i en sangforening. For mennesker med handicap, kan muligheden for at arbejde med sit netværk være begrænset på grund af funktionsnedsættelsen. I de tilfælde har samfundet en forpligtelse til at kompensere for handicappet og støtte den enkeltes sociale netværk. Kompensationen handler om:

- At forbedre muligheden for at møde andre mennesker, fx ved at skabe tilgængelighed til at foreningslivet.
- At forbedre muligheden for at kommunikere med andre mennesker, fx ved hjælp af kommunikationshjælpemidler.
- At forbedre muligheden for at opnå gensidig respekt, fx ved at synliggøre mennesket bag handicappet.

Der skal kompenseres både på det individuelle, det organisatoriske og det samfundsmæssige niveau. For barrierer og muligheder findes på alle niveauer og spiller tæt sammen. På det individuelle niveau kan compensationen konkret være hjælpepersoner, der støtter den enkelte i at føre personens ønsker ud i livet, eller et særligt kommunikationshjælpemiddel. På det organisatoriske niveau kan det være et tilbud, der i sin service sætter fokus på mu-

lighederne for at fastholde og udvide beboernes netværk. Eksempelvis ved at skabe et godt samarbejde med pårørende og understøtte beboernes kendskab til hinanden. Eller at sikre muligheden for fleksibel transport og ledsagelse til aktiviteter uden for botilbuddet. I netværksarbejde på det samfundsmæssige niveau er spørgsmålet om tilgængelighed centralt. At sikre mennesker med handicap lige muligheder for at kommunikere og mødes med andre mennesker. Herunder en lovgivning og nogle økonomiske rammer der sikrer, at arbejde med sociale netværk også indgår i støtten til mennesker med handicap.

Eksemplerne på netværksarbejde i denne publikation har sit udgangspunkt i det individuelle og det organisatoriske niveau. Barriererne på det samfundsmæssige niveau, eksempelvis dårlig tilgængelighed eller få ressourcer til ledsagelse, er dog stadig nærværende. De kan være stopklodser for de ønsker, det enkelte menneske med handicap har, og den hjælp støttepersoner ønsker at

give. Det kan man vælge at se som en definitiv stopklods for at 'gøre noget'. Men man kan også fokusere på, hvad kan jeg gøre, derfra hvor jeg står? Måske kræver det at tænke nyt for at se, hvordan ønsket alligevel kan blive til virkelighed. At prioritere anderledes. At se andre muligheder. Eller at kontakte de mennesker der har ansvaret for eksempelvis tilgængeligheden til den lokale foredragsforening.

Man kan selv tage initiativ til at arbejde med sit netværk eller netværket i den gruppe, man er en del af. For mennesker med handicap er netværksarbejde ofte et samarbejde mellem den/dem, det handler om, og en eller flere støttepersoner. I nogle tilfælde, hvis en person har behov for meget støtte, kan det være begrænset, hvilke input personen kan give til netværksarbejdet. Derfor vil der være tilfælde, hvor det i høj grad er støttepersoner, der tager initiativ til og arbejder med personens sociale netværk.

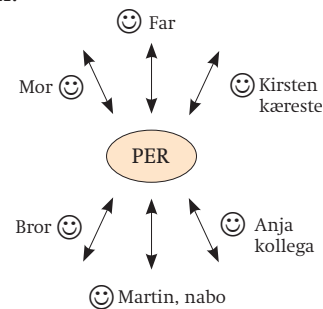
I det følgende beskrives forskellige indgangsvinkler til netværksarbejdet, der kan tydeliggøre målet med arbejdet, samt forholdet mellem mål for netværksarbejdet og valg af metode for at nå målet. Indgangsvinklerne er relevante, ligegyldigt om man arbejder med sit netværk alene, med støtte fra en anden eller som støtteperson arbejder med en andens netværk. Afklaringer og arbejdsproces, man skal igennem, er den samme.

Målgruppen for netværksarbejde

Før man går i gang med netværksarbejdet er en vigtig afklaring, hvem målgruppen er for arbejdet. Er det et personligt netværk, en gruppes netværk eller et interessenetværk, der skal arbejdes med?

Arbejdet med et personligt netværk tager udgangspunkt i en enkelt person. Formålet er at skabe forandringer i denne persons netværk. Et netværksarbejde med et personligt udgangspunkt indeholder ofte en afklaring af hvilke type aktører og hvilken type rela-

tioner, der er i personens netværk, og hvad personen ønsker sig anderledes. Et eksempel kan være en senhandicappet mand, der er flyttet i et botilbud for mennesker med handicap og ønsker at fastholde kontakten til sine børn.

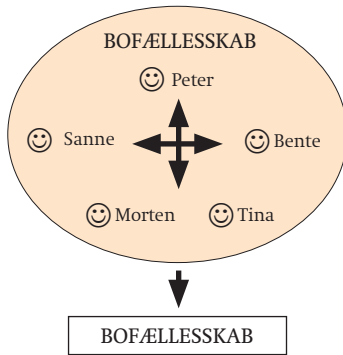

Arbejdet med en gruppes netværk tager selvsagt udgangspunkt i en konkret eksisterende gruppe. En gruppe som i den her sammenhæng har en fælles ramme, som ofte er geografisk afgrænset. Det kan eksempelvis være beboerne i et botilbud, beboerne i et lokalsamfund eller medarbejderne på en arbejdsplads. Formålet er her at skabe forandringer i gruppens indbyrdes relationer eller gruppens relationer til omverdenen. I et

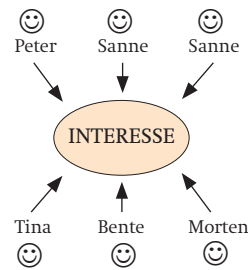

gruppebaseret netværksarbejde vil man ofte finde ud af, hvilke relationer og aktører der er i gruppen, og gruppens ønsker til hvad der skal være anderledes. Et eksempel er et botilbud der geografisk ligger som en enhed blandt andre tilbud til mennesker med handicap. Beboerne i botilbuddet deltager sjældent i aktiviteter på tværs af de forskellige enheder. Det ønsker man at forandre ved at skabe bedre vilkår for deres deltagelse i de eksisterende aktiviteter.

Et interessenetværk tager udgangspunkt i personer med en konkret interesse. Det kan eksempelvis være en interesse for frimærker, en bestemt faglighed eller et politisk ståsted.

Det er den aktuelle interesse, der knytter personerne til hinanden. Formålet er her at udvikle interesserelationen, og de forskellige personers brug af hinanden. Oftest vil det være at skabe et forum, hvor de kan mødes og finde ud af, hvordan de kan og vil bruge hinanden. Men det kan også være, at man først skal finde ud af, hvem der har denne interesse. Et eksempel er et botilbud, der samler personer med en bestemt interesse i klubber. Personerne findes via interview.

? Er det en enkeltperson, en gruppe eller et interessenetværk, der er målgruppen for dit netværksarbejde?

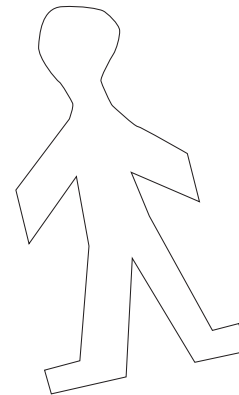
Ønsker til forandring i netværket

Målet for netværksarbejde er at skabe ændringer i et bestående netværk. Der findes forskellige typer af ønsker til forandringer i netværket.

For det første kan der være tale om et ønske om at vedligeholde kontakten til nogen. Mange mennesker med handicap vil opleve særlige barrierer for at vedligeholde kontakten til netværket. Eksempelvis kan det være svært at bruge telefonen, hvis man ikke har et verbalt sprog. Det kan være svært at planlægge besøg eller invitere gæster. Måske er man flyttet mange gange, og viden om ens historie og netværk er forsvundet med de støttepersoner, man havde tidligere. Og for mennesker, der får et handicap senere i livet, kan det være ekstra svært at fastholde kontakten til sit tidligere netværk, når både én selv og netværket oplever, at man er for-

andret. Det skaber utryghed og kræver en særlig indsats. Et eksempel på at arbejde med vedligeholdelse er at sætte fokus på, hvordan pårørende oplever det at komme i tilbuddet, hvor deres kære bor. Et andet er at arbejde med at vedligeholde kontakten til gamle skolekammerater og familie ved at kommunikere med dem via e-mail.

For det andet kan det være et ønske om at udvide netværket – at få nye aktører og re-

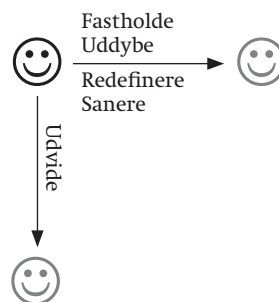

lationer ind i netværket. At udvide sit netværk handler ofte om at opsøge nye steder, at koble sig til ligesindede, eksempelvis inden for en interesse, eller at blive præsenteret for venners venner. Eksempelvis ved at holde en fest på et botilbud, hvor alle beboerne inviterede en ven hver. Et andet eksempel på udvidelse af netværket er at starte i aktivitetscentret i en anden by, for at møde nye mennesker.

For det tredje kan ønsket også være at uddybe en eksisterende relation. Det vil ofte være i sammenhænge, hvor man ønsker at lære en person bedre at kende og dermed få personen tættere på i netværket. Et eksempel er et stort botilbud, hvor beboerne nok ved, hvem hinanden er, men samtidig har et ønske om at lære hinanden bedre at kende ved at skabe flere fælles aktiviteter på stedet.

Derudover kan der også være tale om at redefinere eller at sanere i eksisterende relationer. Begge strategier vil oftest være aktu-

elle, hvis der er noget i relationen, man ikke er tilfreds med. Ved redefinering forstås, at

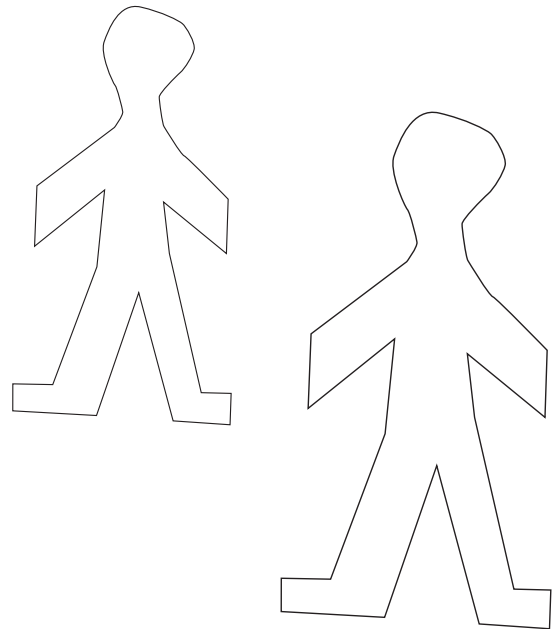
man ønsker at ændre den nuværende relation og ændre sin rolle i relationen. Det kan eksempelvis være en relation mellem forælder og barn, hvor barnet ønsker at gøre sig fri af forælders indflydelse, men dog ikke ønsker at slutte relationen. Det kan derimod være målet, når der er tale om sanering i netværket. Sanering kan være ønsket, når en relation bliver problemskabende eller problemvedligeholdende. Det ses eksempelvis ofte i forbindelse med misbrugere eller

kriminelle, som ønsker at slutte kontakten med et miljø, hvor de har en stor risiko for at fortsætte et misbrug eller en kriminel løbebane.

Grænsen mellem de forskellige strategier er flydende. Eksempelvis kan fastholdelse af et venskab handle om at uddybe relationen. Ligeså vel kan konsekvenserne af den ene strategi skabe behov for en anden. Eksempelvis kan en redefinering af en relation også nødvendiggøre nogle fastholdelsesstrategier. Strategierne skal derfor ikke opfattes, som at der skal vælges mellem den ene eller den anden, men som inspiration til at tydeliggøre målet for netværksarbejdet.

? Er målet at fastholde, udvide, uddybe, redefinere eller sanere netværket i dit netværksarbejde?

Mål og metoder

Hvilke strategier og metoder, man vælger i sit netværksarbejde, må tage udgangspunkt i, hvilke ønsker for sociale relationer personen/gruppen giver udtryk for, og hvilke barrierer og muligheder der er for at imødekomme disse ønsker. Barrierer og muligheder for den enkelte person og barrierer og muligheder i omgivelserne. Spørgsmålet er, hvad der skal til for, at ønsket bliver opfyldt. Eksempelvis hvad skal der til for, at Lars søger Hans fra aktivitetstilbuddet?

Det er målet, der styrer, hvilken type indsats der er brug for. Hvis Lars eksempelvis i stedet ønskede at møde helt nye mennesker, skal han måske blive medlem af en lokal forening eller få en profil på en datingside på internettet. Med andre ord er det første skridt at finde ud af, hvad er målet for den/dem, det handler om? For metoder til at afklare mål se hæftet ”Mit sociale netværk...”.

Om det skal være en forening eller en datingprofil, der skal være metoden til at nå Lars’ mål, må man finde ud af ved at spørge mere ind til, hvilken type netværk det er han ønsker. Eksempelvis ved at spørge ind til hvem det er, han gerne vil møde, eller hvilke typer? Hvad vil han gerne mødes med dem om? Hvad forestiller han sig, at de skal have til fælles? Hvad kan han bidrage med? Hvor kunne han forstille sig, at han skulle møde dem? Osv.

Næste fase bliver at finde ud af, hvad er grunden til, at det ikke sker i dag? Hvilke barrierer oplever Lars? Kan man se andre? Og hvilke muligheder kan Lars og andre se, der er for at realisere ønsket? Til slut i dette kapitel præsenteres et redskab til brainstorm på netværksarbejdet, som kan understøtte en proces, som beskrevet ovenfor.

Roller i netværksarbejdet

En væsentlig skelnen mellem mål og metoder i forhold til sociale netværk er, at mål er personlige og metoder er faglige. Målene er formuleret af den person, det handler om, og har dermed udgangspunkt i et personligt ønske. Det kan andre ikke formulere for én. Dog kan mennesker med stort støttebehov have behov for hjælp til at formulere ønsker.

MÅL	METODER
Personlige	Faglige

Ideer til, hvordan man kan nå målet, er der derimod flere, der kan komme med. Det kræver en viden, som man kan kalde faglig, og som støttepersoner eller andre i høj grad kan bidrage med. Dermed ikke sagt at personen ikke selv kan have ideer til metoden. Ofte giver det mere ejerskab og dermed motivation

til arbejdet, hvis man selv har været med til at formulere metoden. Og samtidig vil det være udtryk for metoder, personen selv kan forestille sig og dermed forstå og overskue.

Sagt på en anden måde, er der tale om forskellige kompetencer i netværksarbejdet. Personen, det handler om, er ekspert på sig selv i kraft af sine livserfaringer. Pårørende og netværk er ressource for viden i kraft af deres kendskab til personens liv. Og fagpersoner har viden og ekspertise om aktuelle problemstillinger og kan støtte mulige løsninger (Fyrand 1994).

”Personalet tror, de ved hvad, der er godt for brugeren.” Et udsagn mange vil kunne nikke genkendende til. For kan det overhovedet betale sig at spørge brugerne? De ved sjældent, hvad de gerne vil? Og det, de vil, er ofte helt urealistisk?

I netværksarbejdet er der en nærliggende risiko for, at støttepersoner kommer til at

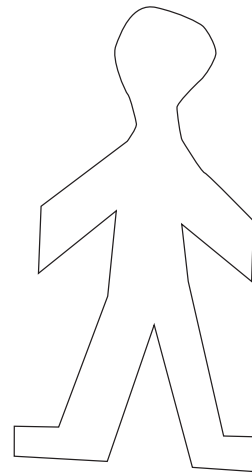
definere målet for brugeren, fordi det er nemmere, og fordi man oplever at 'vide bedre'. Men selvom nogle mennesker med handicap umiddelbart kan fremstå mindre ressourcestærke end andre, har de også en mening om, hvad de ønsker sig af livet, og hvad de foretrækker frem for noget andet. Og det er disse ønsker, der skal være i centrum for den støtte, der gives til den enkelte. Udfordringen for støttepersonen er derimod at få viden om den enkeltes ønsker og at understøtte og fastholde disse ønsker.

I arbejdet med mål og metoder kan der være en fare for, at metoderne bliver et mål i sig selv. Eksempelvis hvis en støtteperson synes, at det er så spændende at arbejde med it eller kortklubber. Dermed bliver det støttepersonens projekt frem for brugerens. Engang imellem er det derfor sundt at stoppe op i netværksarbejdet og stille sig selv spørgsmålet, hvordan fremmer det, vi gør, ønsket fra den, det handler om?

? Hvem har ønsket det netværk, der er målet for dit netværksarbejde?

? Hvem har ønsket, at det skal være den måde målet skal nås på?

? Hvad har din rolle været i netværksarbejdet? Hvem har ellers haft en rolle? Hvilken?

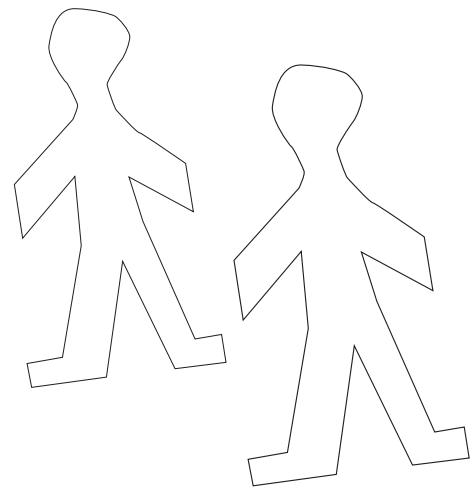

Gode rammer for et netværk

Lars flytter til et nyt botilbud, hvor it-redskaber er en integreret del af den støtte, der tilbydes beboerne. Lars bliver opfordret til at få en computer og får med støttepersoners hjælp lært at anvende e-mail, så han kan skrive til familie og venner. Pludselig får Lars genoptaget kontakten med sine søskende, som han ellers sjældent ser, da de ikke bryder sig om at komme i botilbuddet.

Vi kan forestille os, at Lars' mulighed for at fastholde kontakten til sine forældre og gamle venner ville forbedres væsentligt, hvis han fik mulighed for at anvende computer og e-mail. Og at sørge for gode kommunikationshjælpemidler til den enkelte er et eksempel på at skabe gode rammer for at fastholde og udvide et netværk. Kontakten til andre bliver lettere at tage selv, og man får dermed nye muligheder for kontakt. At skabe gode rammer for at have eller ud-

vikle et netværk er en anden form for netværksarbejde, end det der har til formål at opfylde et personligt ønske eller løse en problemstilling for en person. Det kaldes også forebyggende netværksarbejde, fordi det er initiativer, der skal modvirke tab af kontakter eller modet til at tage kontakt, før det er sket. Initiativer der sikrer muligheder. Og forebyggende netværksarbejde synes særligt

relevant i forhold til mennesker med handicap set i lyset af vores viden om de særlige barrierer for sociale netværk, de lever med, og konsekvensen heraf - en større social isolering.

Et væsentligt spørgsmål, man som ansatte i et tilbud må stille sig, er: Hvad skal der til for at give vores brugere de bedste forudsætninger for at have eller skabe et netværk? Hjælpe midler, transport og ledsagelse er nogle svar, et andet er at understøtte boligen som et sted, hvor der er mulighed for at have et socialt netværk. Eksempelvis ved at sørge for at det er et indbydende sted at komme for andre.

I et botilbud kan gode rammer for netværk også være at skabe et godt samarbejde med de pårørende eller at have fokus på personens sociale liv, når man spørger ind til ønsker til støtte. Eksempelvis i forbindelse med handleplansarbejdet. Eller at skabe gode kontakter og et godt samarbejde i lokalmil-

jøet med henblik på at skabe større tilgængelighed i foreninger, butikker, biografte, handicaporganisationer, osv. Dialog og kontakt åbner mange døre og skaber løsninger, som det kan være svært at klare alene.

? Hvilke initiativer tager du/din organisation, som kan virke forebyggende mod tab af sociale netværk?

Stimulerende for udvidelse af et socialt netværk?

Redskabsark til brainstorm på netværksarbejde

Til at komme i gang med netværksarbejdet kan man anvende et redskab til brainstorming, som introduceres i det følgende. Formålet er at få et bedre grundlag for at vælge indholdet af netværksarbejdet.

Redskabet bruges til:

- at konkretisere ønsket fra den det handler om
- at få ideer til at imødekomme konkrete ønsker og behov
- at afklare barrierer og muligheder ved de forskellige ideer
- at få ideer til hvordan der kan arbejdes med barrierer og muligheder

Brainstormen tager udgangspunkt i ønsker for sociale netværk for en person eller gruppe. Der laves tre på hinanden følgende brainstorms:

1. Brainstorm over forskellige ideer til at imødekomme ønsket/behovet
2. Brainstorm over muligheder og barrierer du kan støde på i arbejdet med et bestemt netværk
3. Brainstorm over hvordan du kan arbejde med muligheder og barrierer

Brainstormen laves individuelt eller gruppevis, måske med hjælp fra en støtteperson. Eksempelvis kan støttepersonen stille spørgsmålet, og den/dem, det handler om, kan komme med de forskellige ideer. Ved brainstorm på metoder kan støttepersonen også komme med input, hvis det er relevant. For nogen af de mest støttekrævende personer kan man som støtteperson bruge redskabet selv til at få ideer til at understøtte personens netværk.

Man kan vælge at bruge blanke stykker papir eller en tavle, hvor man til de forskellige brainstorms skriver sine ideer og tanker op. Eller man kan bruge de to redskabsark, som bliver anvendt i det følgende.

Hvordan imødekomme ønsket?

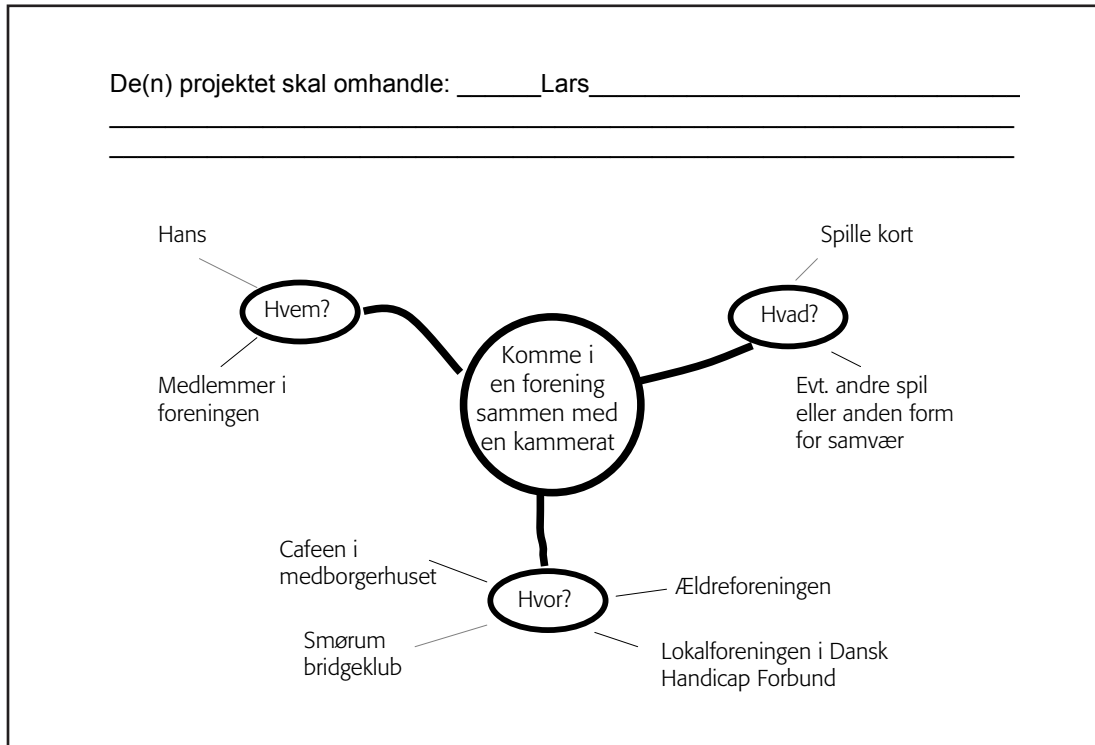
Første brainstorm går ud på at finde forskellige indgangsvinkler til at imødekomme ønsket. Der bruges et redskabsark som det herunder.

Øverst på arket skrives navn(e) på de(n) person(er), hvis ønske der skal arbejdes med. I midten skrives ønsket. Eksempelvis Lars' ønske om at komme ind i en forening sammen med en kammerat. Hvem på arket, er ideer til de personer, der skal udgøre det ønskede netværk. Hvad er ideer til, hvad 'indholdet' af samværet kunne være. Hvor er ideer til de(t) sted(er), man skal være sammen. Man skal således brainstorme på hvem, hvad og hvor, der kan imødekomme ønsket.

De(n) projektet skal omhandle: _____
_____
_____

```
graph TD; A((Ønsker)) --- B((Hvem?)); A --- C((Hvad?)); A --- D((Hvor?));
```


Her eksemplet med Lars:

Når man har brainstormet færdig findes ud af, hvilke ideer til hvem, hvad og hvor, der konkret skal arbejdes videre med. De bringes videre til de næste brainstorms. I eksemplet

med Lars kunne det være: Hvem = Hans og andre medlemmer, Hvad = spille kort eller andre aktiviteter og Hvor = cafeen i medborgerhuset.

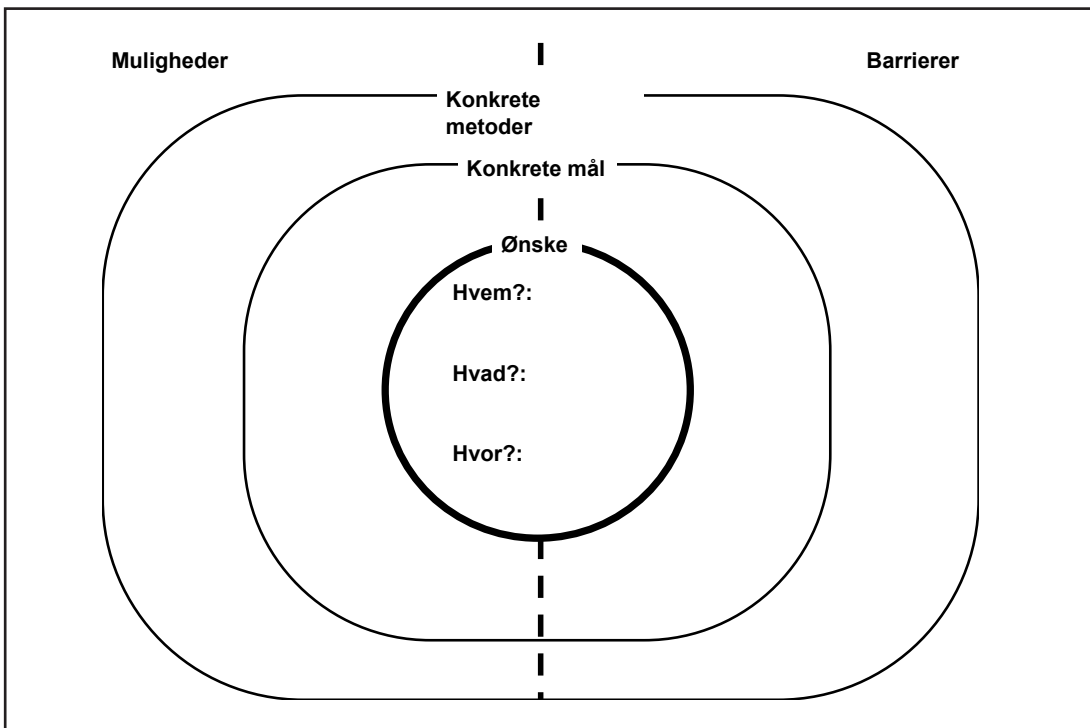

Muligheder og barrierer

Anden brainstorm går ud på at finde muligheder og barrierer, man kan støde på i arbejdet med de udvalgte hvem-hvad-hvor. Hertil kan bruges det redskabsark, som du kan se herunder.

De udvalgte hvem-hvad-hvor skrives i midten på papiret.

Først skal man brainstorme på de muligheder, man ser, ved at gribe det an på denne

måde. Tænk på hvilke fordele eller andre gevinster, der er ved netop den tilgang. Mulighederne skrives ned til venstre for midtercirklen i den inderste ramme. Listen af muligheder er samtidig ideer til, hvilke konkrete målsætninger netværksarbejdet skal have. Se eksempel på næste side.

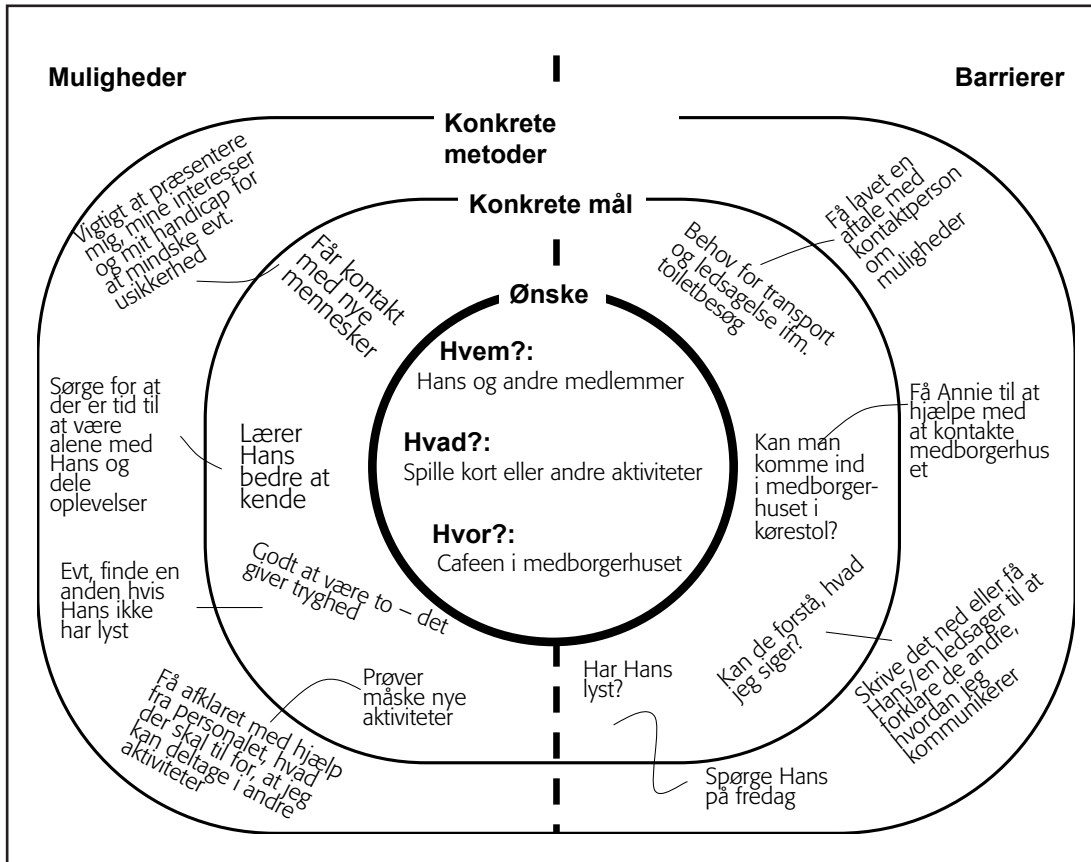
I tilsvarende højre side laver man en brainstorm på, hvilke barrierer man kan se for at imødekomme ønsket på den måde. Hvilke bekymringer er der? Hvad er grunden til, at det ikke sker i dag? Listen af barrierer giver samtidig en ide om, hvilke konkrete problemstillinger netværksarbejdet skal løse. Se eksempel på næste side.

Den tredje brainstorm går ud på at finde ideer til, hvordan man kan arbejde med de forskellige muligheder og barrierer. Ideerne skrives ind i den yderste ramme på samme redskabsark. Ud for hver mulighed og barriere brainstormes på, hvordan man dels kan arbejde videre med de muligheder, man ser,

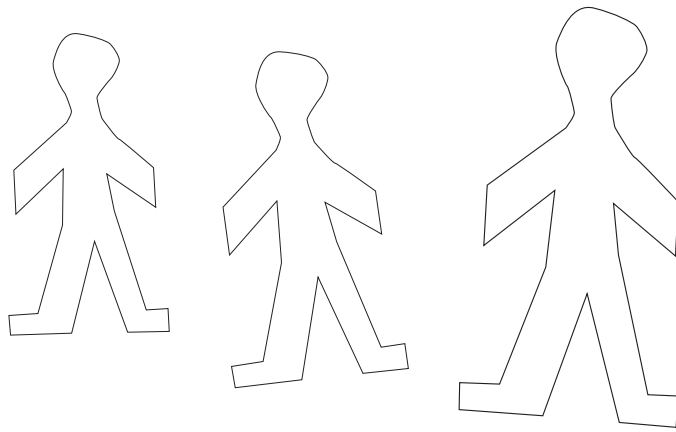
dels hvordan man kan arbejde med at mindske eller fjerne de barrierer, man oplever, der er. På den måde får man en masse ideer til konkrete metoder eller strategier for netværksarbejdet. Se eksempel på næste side.

Så er der kun tilbage at vælge hvilke af de konkrete metoder, man vil gå i gang med, lave en handlingsplan og gå i gang!

At give støtte til sociale netværk

Støtte til mennesker med nedsat psykisk eller fysisk funktionsevne skal ifølge Lov om Social Service være helhedsorienteret og afpasset den enkeltes særlige behov. Og netop støtte til et socialt liv er en vigtig del af en helhedsorienteret indsats. For sociale netværk er en vigtig del af det at være menneske.

En erfaring er imidlertid, at støtten til mennesker med fysiske handicap i høj grad er rettet mod kroppen og de fysiske funktionsnedsættelser, og i mindre grad det sociale liv og udviklende aktiviteter for den enkelte. Hjælp til personlig hygiejne, mad, komme i seng, fysisk genoptræning osv. fylder så meget i støttepersonalets tid, at tiden til at understøtte kontakt til andre eller udvikling af personlige kompetencer bliver nedprioriteret (Riberholt 2003, Skov & Kermenoglou 2000). Hvor meget fylder støtte til netværk fx i din organisation?

Når der er så meget fokus på kroppen i forhold til støtten til mennesker med fysiske handicap, er forklaringen bl.a., at arbejdet med kroppen er måleligt, konkret og defineret i modsætning til arbejdet med relationer og netværk, der er meget procesorienteret.

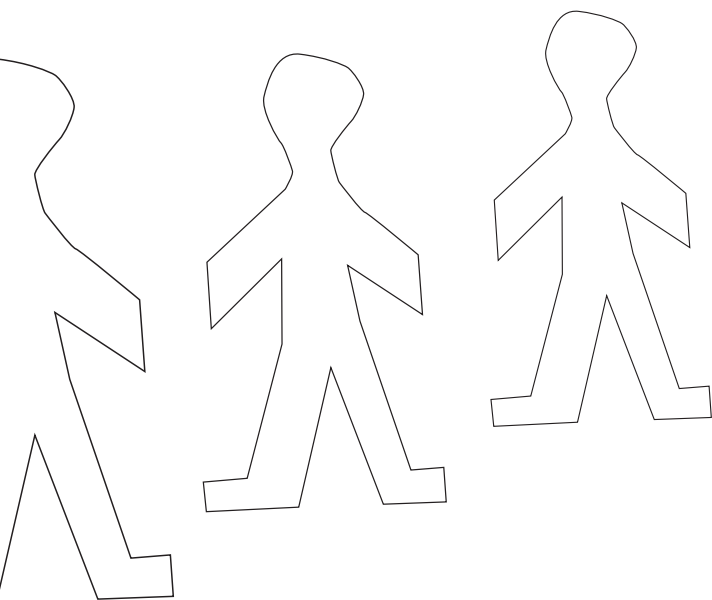

Pleje af kroppen er en afgrænset opgave og fagligt anerkendt som en del af kerneopgaven legitimeret ved mål og planer. Uden mål og planer for arbejdet med sociale relationer kan det være svært at se, hvad det er, kollegaen bruger værdifuld tid på, hvis hun "bare" sidder og snakker.

En anden væsentlig grund til, at sociale relationer bliver nedprioriteret i støtten, er, at det kræver menneskelige og økonomiske ressourcer at opsøge netværk både i og uden for hjemmet. Mangel på fysisk, kommunikativ

og social tilgængelighed i samfundet gør, at det ofte kræver en anderledes indsats at opnå 'adgang'. For mennesker, der er dybt afhængige af andres hjælp i alle hverdagens gøremål, indebærer netværksstøtte også støtte til kommunikation, ledsagelse og transport. Eller hjælp til at få sendt en hilsen til familien på særlige mærkedage. Helt grundlæggende handler det om, at der er mennesker omkring den enkelte, der har tid og mulighed for at forstå, hvad hun gerne vil og hjælpe hende til at føre det ud i livet.

Opgaven i forhold til sociale netværk
Det er i hverdagen sociale netværk udvikles og bruges. Og derfor er den daglige kontinuerlige støtte til et socialt liv altafgørende. Grundlæggende handler støtten om at kompensere for funktionsnedsættelsen ved de initiativer, personen gerne vil tage for at fastholde og udvikle sit netværk. Et initiativ indebærer både et ønske, en handling og en erfaring. Støtten kan derfor tænkes ud fra tre faser:

- 1) Støtte til formulering og fastholdelse af ønsker
- 2) Støtte til at tage initiativer til opfyldelse af ønsker
- 3) Støtte til fastholdelse af minder og erfaringer

Graden og indholdet af støtten vil variere fra person til person. For nogen vil støtten måske 'bare' være opbakning til og en snak om, hvordan personen skal tage kontakt til en person eller komme af sted. For andre handler det om praktisk hjælp – fx de rigtige hjælpemidler eller ledsagelse. For mennesker, der er afhængig af andres hjælp i de fleste af hverdagens sammenhænge, kan det kræve, at der er støttepersoner, der både gør et stykke for-, mellem- og efterarbejde. Forstået som at få øje på ønsker og initiativer hos den enkelte eller hjælpe dem på vej. Hjælpe med at føre ønsker ud i livet og hjælpe med at fastholde erindringen om initiativet, eksempelvis ved at tage billeder til brugeren. Med andre ord skal der også i

forhold til at tage initiativ kompenseres for de begrænsninger, handicapet giver.

For ikke at fratage personen initiativet er det vigtigt i støtten at have fokus på, hvordan den, det handler om, kan bidrage på egne præmisser i processen? Et eksempel kunne være, at en svært fysisk handicappet person bidrager til høstfesten for lokalområdet ved at køre rundt med pærerne til den, der sætter lyskæden op. I sådan en situation vil det hurtigste være, at støttepersonen lige havde gjort det. Og det sker desværre ofte, fordi meget personale er vant til at være effektive. Men hvem er det da, der netværker? Og på hvis præmisser?

Ud over at se på compensation for den enkeltes funktionsnedsættelse er det samtidig vigtigt at se på barrierer og muligheder i omgivelserne i de forskellige faser. Og hvordan man som støtteperson kan hjælpe til at fjerne barrierer og få øje på muligheder. Det kan som i eksemplet med Lars være at

hjælpe ham med at skabe kontakt til Hans, samt støtte ham i lave en aftale om transport, så han kan besøge Hans.

Når man kikker på barrierer, kan det være, man opdager, at det er personalet (én selv), der er barrieren for, at ønsket ikke er kommet videre. En botilbudsleder skriver sådan om, hvorfor beboerne har et mindre socialt netværk end fx personalet: "Det er oplagt at spørge hvorfor? Vi tror, at vi kender svaret, men det er langt mere komplekst end forventet. Og vi er som professionelle selv en del af svaret. Det er nemlig os, der på den ene side udgør den institutionelle barriere, hvor bl.a. fleksibilitet og spontanitet er en mangelvare, og på den anden side har til opgave at støtte beboerne i at etablere og fastholde sociale netværk. Det ligger lige for at fokusere på de samfundsskabte barrierer med blikket rettet mod eksempelvis tilgængelighed og fordomme. Men langt mere interessant og problematisk bliver det, når vi retter blikket mod de barrierer, der dels udspringer af den måde, vores tilbud er orga-

niseret på, dels omhandler de kompetencer, som beboerne skal have for selv at kunne etablere og fastholde sociale netværk."

Dilemmaer i støtten til sociale netværk

Lars' nabo Per har svært ved at forholde sig til fremtiden og ønsker hertil. Personalet fornemmer, at han er meget social, og vælger derfor at tage ham med til forskellige aktiviteter. Han er fx med en gruppe beboere til en fodboldkamp. Undervejs og efterfølgende observerer støttepersonen Pers reaktioner og spørger, hvad han synes om det, han har oplevet.

At agere fødselshjælper for brugerens formulering af ønsker oplever flere medarbejdere som at gribe ind i den enkeltes selvbestemmelse – for "er det så udtryk for det, brugeren ønsker?" En leder siger hertil: "Vi skal ikke være berøringsangste over for at give brugerne nogle oplevelser for derved at lære dem bedre at kende."

Når det er svært at få et direkte svar fra personen, eksempelvis pga. et kommunikationshandicap, kan det at sikre støttens udgangspunkt i den enkeltes ønsker og præferencer også være at tage initiativer for at spore sig ind på personen. Det afgørende er, at det stadig er brugerens ønsker, der er i centrum for de initiativer, man tager. Virkeligheden er den, at når en person ikke vil eller har svært ved at formulere ønsker, findes der ingen enkle svar på indholdet af støtten. Det vil være en etisk afvejning mellem respekten for selvbestemmelsesretten og pligten til og ønsket om at give muligheden for at udvikle og udtrykke sig.

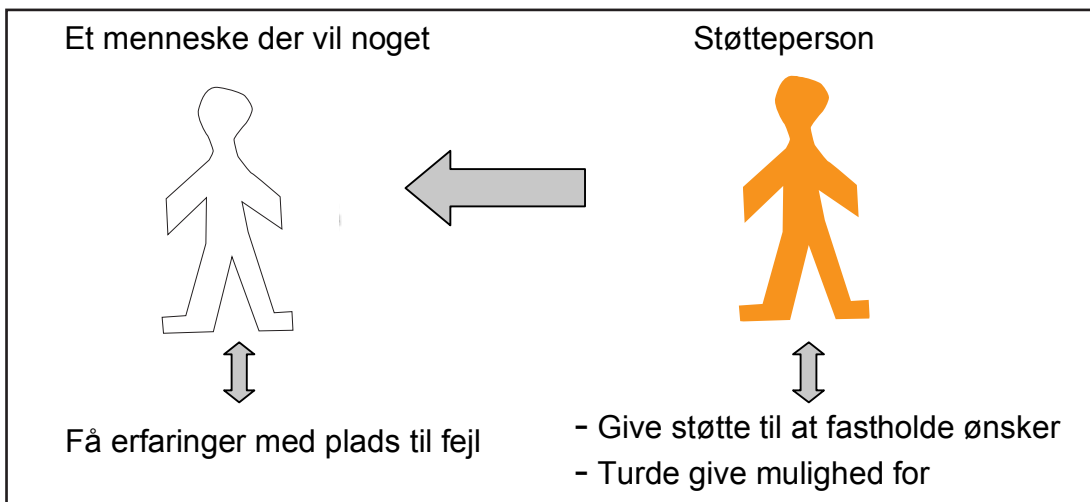
Støtten bliver også dilemmafyldt, når medarbejderne oplever, at en beboers ønske er urealistisk eller uansvarligt. Skal man støtte det? Eller er det omsorgssvigt? Flere brugere giver udtryk for, at en barriere for sociale netværk er, at ”pædagogerne tager ansvaret”. En bruger har sagt sådan om dilemmaet: ”Jeg tror, vi må erkende, at så

længe vi skal have hjælp af pædagogerne, så kan vi ikke styre brugernetværksaktiviteterne. Det kan ikke fungere her i institutionsregi på Solbakken. Pædagogerne har i gåseøjne både ”ansvaret” og ”magten”, og det gør, at vi er nødt til at indordne os.”

Der findes ingen enkle svar på dilemmaet mellem omsorgspligt og omsorgssvigt. Det er dog tankevækkende, at der er findes mange eksempler på, at brugerne kan mere end støttepersonerne forventer, især når de kommer i nye situationer. Det siger noget om, at forforståelser af en person kan være begrænsende for de muligheder, man som medarbejder ser og støtter. Og at anerkendelse og accept af den enkeltes ønsker i sig selv kan være med til at støtte den enkelte i ’at kunne på trods’. Som en bruger svarede på spørgsmålet om, hvad der skal til for, at hun tager initiativ: ”Opbakning. At man får at vide, at man godt kan.”

Samtidig kan der også være en tendens til som støtteperson at ’pakke brugeren ind i

vat', fordi man synes, at brugeren ikke skal få en dårlig oplevelse eller opleve fiasko med sit projekt. Men dårlige erfaringer er lærerige erfaringer. Erfaringer som kan være med til at udvikle personen. Derfor er det også nødvendigt, at personalet tør give mulighed for disse erfaringer. En afdelingsleder har formuleret det således: "Beboerne kan ikke i alt, hvad de gør, gøre medarbejderne tilfredse ... og det skal de sgu' heller ikke. Vi er nødt til at komme ud i de situationer, hvor det giver lidt kaos – også for pædago-

gerne, og hvor man kan lære af sine erfaringer til næste gang.(...)Det må gerne give en oplevelse af, at vi kan gøre det bedre næste gang."

? Tænk på et menneske med handicap, du kender. Hvilken støtte vil han/hun have behov for til at tage et initiativ i forhold til sit netværk? Hvordan kan han/hun selv bidrage til initiativet? Hvordan kan du bidrage?

Støttepersoner som en del af netværket

Når beboere i botilbud for mennesker med handicap tegner deres sociale netværk, er det karakteristisk, at personaler fylder i netværket. Ofte er det dem, der i hverdagen er tættest på personen. Men personalet er ikke et socialt netværk i forståelsen, at relationen er frivillig og gensidig. Bl.a. fordi:

- Den ene part giver, den anden modtager hjælp
- Der er en klar skelnen mellem dem og os
- Den ene part har valgt at være der, det har den anden oftest ikke
- Den ene part er afhængig af den anden
- Den ene part kender de mest intime dele af den andens liv, men ikke omvendt
- For den ene er det arbejdspladsen, for den anden er det tilværelsen

På den anden side må man også erkende, at der er en relation. Som en beboer sagde, da

man problematiserede personalet som beboernes sociale netværk, ”Jeg bliver vred og ked af det, når du siger, at personalet ikke en er del af mit netværk.”

Faktum er, at forholdet mellem brugere og støttepersoner er komplekst. På den ene side er kendskab og tillid mellem brugere og støttepersoner vigtig, også fordi man skal håndtere kropsligt intime situationer. Det skaber en personlig relation og kræver personlig involvering. På den anden side er der de ovenstående professionelle karakteristika ved relationen. Samtidig med at der foregår en udskiftning i personalet, så relationen ikke varer ved. Derfor er der også behov for en professionel distance, så man som støtteperson ikke gør brugerne en bjørnetjeneste ved at antyde en personlig relation, som man reelt ikke kan eller vil leve op til.

Der er flere støttepersoner, som oplever dårlig samvittighed, når de går til weekend med bevidstheden om, at beboerne skal sidde alene hele weekenden. Den dårlige samvittighed kommer af den personlige omsorg for beboeren. Fra en professionel synsvinkel skal støttepersonen ikke have dårlig samvittighed, for opgaven er ikke at være beboerens sociale netværk. Opgaven er at støtte personen i at have kontakt til sit sociale netværk, så personen ikke skal sidde alene hele weekenden. Men kun at have en professionel distance er svært at efterleve i praksis, fordi støtteperson-/brugerrelationen er en balancegang, og der ikke findes nogen enkel formel for, hvordan relationen skal være. Vigtigst må det være, at man selv er bevidst om relationen og relationens begrænsninger.

Støtteperson = mange roller

Noget, der kan besværliggøre relationen, er, at støttepersoner kan have mange forskellige roller i forhold til en bruger. Man kan både

være samarbejdspartner, hjælper, personale, kammerat, den nærmeste og fagperson. Og nogle gange i en og samme person. At balancere alle disse roller over for hinanden kan være svært. For på den ene side vil man gerne have et tillidsfuldt forhold til en bruger og være den 'foretrukne' hjælper og kammeraten. Oftest er det sådan, at de medarbejdere, der er populære blandt brugerne, også er dem der giver noget af sig selv i relationen. På den anden side er man også kollega i en institutionaliseret ramme, hvor der er nogle hensyn at tage. Det kan være kollegiale kontrakter om at videregive informationer, forestillinger fra de andre kollegaer om, hvordan relationen til brugerne skal være og kravet om loyalitet over for kollegaer. Og i en loyalitetskonflikt mellem hensynet til brugeren og hensynet til kollegaerne, hvad kommer da til at veje mest?

En måde at sætte fokus på rollerne er at skabe klare definitioner for hjælperens rolle i sammenhænge, hvor brugere og støtteperso-

ner er til stede sammen. Man kan fx skelne mellem, at støttepersoner er til stede som personale, hvor de repræsenterer sig selv, en institutionel ramme og egne erfaringer herfra, eller mellem at være til stede som hjælper, hvor det er rollen som brugerens forlængede arm, der er det primære. Dette er to vidt forskellige måder at være til stede på. Når de sammenblandes kan det fjerne tydeligheden fra, hvad der er brugerens mening og udgangspunkt.

De mange roller rejser også spørgsmålet om hensigtsmæssigheden i, at det er de samme

personer, der er involveret i alle hverdagens gøremål for en person. Det muliggør en større sammenblanding af roller. Som eksempelvis en aktivitetsmedarbejder formulerede det. ”Jeg ønsker ikke også at være den, der tager dem op om morgenen og hjælper dem i bad. Jeg har noget andet sammen med dem, og det, synes jeg, ville være synd at ændre på.” At være bevidst om sin rolle i relationen kan tydeliggøre, hvad det er, man har sammen, og hvad ikke. Derudover giver det brugeren mulighed for at have ét sammen med nogen og noget andet sammen med andre. Eksempelvis kan det være rart at have en ledsager

At give støtte til sociale netværk

med 'udefra' til fest eller andre sammenhænge, man gerne vil have for sig selv. Og nye ansigter giver samtidig muligheden for nye erfaringer og nye roller. For nogle af de mest støttekrævende personer kan der dog være en tryghed i, at det er støttepersoner, man kender godt, der følger én - også i nye sammenhænge. Så skal man ikke bruge tid og ressourcer på at forklare hjælpebehov og finde en fælles kommunikation.

? Støtter du nogen, hvor du oplever jeres relation som svær? I hvilke sammenhænge er den svær? Hvad tror du, er grunden til, at du oplever relationer som svær? Hvordan ønsker du, at relationen skal være?

? Tænk på en person, du støtter. Hvilke forskellige roller har du i den persons liv?

Litteraturliste

- Fyrand, Live (red.):
Perspektiver på socialt netværk,
Universitetsforlaget Oslo, 1993
- Fyrand, Live:
Socialt netværk: Teori og praksis,
Tano, 1994
- Christie, Niels:
Til forsvar for ghettoen. Om landsbyer for
usædvanlige mennesker,
Munksgaard, 1990
- Hansen, Hans Christian:
De glemte - nye perspektiver på udviklings-
hæmning og socialt netværk,
Forlaget udvikling, 2002
- Hansen, Hans Christian:
Udviklingshæmning og sociale netværk,
Forlaget Udvikling, 2000
- Hildebrandt-Eriksen, Lise:
Senhandicappede – et spejl billede,
Foreningen af Danske Lægestuderendes
Forlag, København, 1997
- Høgsbro, Kjeld m.fl.:
Ungdom, udvikling og handicap,
Samfundslitteratur, 1999
- Nielsen, Dorthe Kildedal :
Arbejde og fritid – sammenhæng i indsatsen,
Videnscenter for hjerneskade, 2004

Nyhedsbrev

– Handicappede og sociale netværk 1-9,
UFC Handicap, 2003-2006

Riberholt, Inger:

Lovens gode intentioner,
FOKUS no. 1/2003

Ringsby, Bibbi:

Vardagslivets arenor: om människor med
utvecklingsstörning, deras vardag och
sociala liv,
Institutionen för socialt arbete, Göteborgs
universitet, 2002.

Schiefloe, Per Morten:

Sosiale nettverk, i Fyrand (red.), Perspekti-
ver på sosialt nettverk,
Oslo Universitetsforlag, 1993

Skov, Anne og Kermenoglou, Bente
Hansen,

Omsorg og magt – et studie af omsorg og
magt over for voksne mennesker, der har
et særligt behov for hjælp til at leve deres
liv, Speciale ved den sociale kandidatud-
dannelse, Den sociale højskole København,
2000 (ikke publiceret)

Mit sociale netværk

- om mål for netværksarbejde og handicap

Metodehæftet *Mit sociale netværk* sætter fokus på mål for netværksarbejdet og introducerer til metoder, som kan støtte et menneske med handicap i at afklare og formulere sine ønsker for arbejdet med sit sociale netværk. I den første del af hæftet præsenteres tre metoder, som personen skal arbejde individuelt med – ofte i et samarbejde med en støtteperson. I den anden del præsenteres to metoder, hvor en gruppe af mennesker med handicap skal arbejde sammen om at afklare mål og ønsker for sociale netværk.

Download hæftet på www.servicestyrelsen.dk

Når jeg kommunikerer

– om kommunikation, sociale netværk og handicap

Metodehæftet Når jeg kommunikerer sætter fokus på kommunikation som forudsætning for fastholdelse og udvikling af sociale netværk. Hæftet præsenterer forskellige metoder, der kan støtte mennesker med handicap i kommunikationen med andre. I første del præsenteres redskaber til kommunikationsstøtte for mennesker uden verbalt sprog, mens der i anden del sættes fokus på redskaber til It-støttet kommunikation for mennesker med handicap.

Download hæftet på www.servicestyrelsen.dk

Aktiv deltager i fællesskabet

- om initiativ, sociale kompetencer og handicap

Metodehæftet *Aktiv deltager i fællesskabet* fokuserer på initiativ som et vigtigt element i det at udvikle og fastholde et socialt netværk. At tage initiativ kræver tro på, at man kan. En tiltro det kan være svært at udvikle og få for mennesker med handicap, der i hverdagen møder flere barrierer både hos sig selv og i omgivelserne for at blive aktive deltagere i fællesskabet. Bl.a. i kraft af afhængigheden af andres støtte til at tage initiativ. Hæftets første del præsenterer konkrete metoder til at give mulighed for at blive aktiv deltager i fællesskabet. Anden del indeholder refleksionsopgaver for støttepersoner til at sætte fokus på hvorvidt og på hvilken måde omgivelsernes giver rum for initiativer – herunder støttepersonernes rolle.

Download hæftet på www.servicestyrelsen.dk

Gamle og nye netværk

- om pårørende, venner og handicap

Metodehæftet Gamle og nye netværk fokuserer på mulighederne for at fastholde gamle relationer og udvikle nye netværk for mennesker med handicap. Hæftets første del fokuserer på gamle netværk, som relationen til familien og gamle venner. I afsnittet gives eksempler på hvordan man kan arbejde med de fysiske rammer for at have sit netværk på besøg, støttepersoners samarbejde med pårørende, genoptagelse af en tabt kontakt, samt fastholdelse af forælderrollen for et menneske med handicap på et botilbud. Bogens anden del fokuserer på nye netværk, forstået som potentielle sociale netværk. Der gives eksempler på netværksarbejde i tre forskellige arenaer for potentielle netværk, henholdsvis lokalområdet, botilbudet som

arena for netværk for udefrakommende og botilbudet som arena for netværk på tværs af beboere og brugere.

Download hæftet på www.servicestyrelsen.dk

Sociale netværk og handicap

– NETVÆRKSTEORI OG NETVÆRKSARBEJDE

Fysiske, kommunikative og sociale barrierer er medvirkende årsager til, at mange mennesker med handicap har mindre kontakt med familie og venner, står uden for arbejdsmarkedet og ikke kan deltage i det almindelige fritidsliv. Barrierer som gør det sværere at fastholde og udvide et socialt netværk.

Hæftet går i dybden med sociale netværk som mål for socialt arbejde. Der indledes med en kort præsentation af teori om sociale netværk og viden om de særlige udfordringer et handicap giver. Herefter sættes fokus på netværksarbejde - Hvad er det? Hvordan kommer man i gang? Afslutningsvis diskuteres rollen som hjælpeperson for mennesker med handicap, der har behov for støtte til sociale netværk.

Der er 5 hæfter i serien 'Sociale netværk og handicap'. Hæfterne er en del af erfaringsopsamlingen fra et længerevarende udviklingsarbejde, der bl.a. har haft til formål at sætte fokus på metoder, der i højere grad gør det muligt at fastholde og udvikle sociale netværk for mennesker med handicap. Hæfterne introducerer til temaerne:

- Sociale netværk og handicap
  - netværksteori og netværksarbejde
- Mit sociale netværk...
  - om mål for netværksarbejde og handicap
- Når jeg kommunikerer...
  - om kommunikation, sociale netværk og handicap
- Gamle og nye netværk
  - om pårørende, venner og handicap
- Aktiv deltager i fællesskabet
  - om initiativ, sociale kompetencer og handicap